

Gunnar Wetterberg, *Träd: En vandring i den svenska skogen* (Stockholm: Albert Bonniers Förlag 2018). 351 s.

Jimmy Jönsson, *Den biologiska vändningen: Biologi och skogsvård 1900–1940* (Lund: Lunds universitet, Institutionen för kulturvetenskaper 2019). 274 s.

Den svenska skogen med sina bebyggare och brukare hör inte till huvudfåran inom svensk historieforskning i dag och skogshistoria har nästan alltid varit ett smalt spår, förbehållet några som studerat arbetsliv och statlig skogspolitik. Merparten av forskningen har skett av ekonom-historiker, teknikhistoriker och kulturhistoriker, och för äldre tid av arkeologer och paleobotaniker. Desto roligare är det att det nu har kommit två böcker som behandlar den svenska skogshistorien: Gunnar Wetterbergs *Träd* och Jimmy Jönssons *Den biologiska vändningen*.

Böckerna är sinsemellan rätt olika, Wetterbergs är en personligt skriven översikt av den svenska skogen, historiskt, geografiskt och biologiskt. Jönssons bok är en akademisk avhandling som fokuserar på ett bestämt vetenskapligt problem, men inte utan personliga inslag. Båda böckerna behandlar, direkt eller indirekt, frågor som också är aktuella i dagens ofta polariserade klimatdebatt om skogens roll och hur den bör skötas. Det gäller till exempel frågan om intressekonflikter mellan skogsägarna (många privata), skogsindustrin och naturvärden, eller frågor om avverkningsvolym och kalhyggen. Gemensamt är också att författarna visar hur stora statens ambitioner har varit att reglera skogens användning.

Gunnar Wetterberg har under många år ägnat sig åt ett brett historiskt författarskap, som bland annat resulterat i biografier över Axel Oxenstierna och familjen Wallenberg samt en ambitiös och syntetisk skånsk historia. Nu har han skrivit en bok om den svenska skogen och haft stor hjälp av kunskaperna från sin tidigare produktion.

Boken är inte vetenskaplig i strikt bemärkelse, men bygger på omfattande litteraturstudier och delvis egna erfarenheter. Författaren lyfter tydligt fram en del forskare direkt i texten. Boken är rikt illustrerat, inte minst med många intressanta kartframställningar. Bokens uppläggning är delvis kronologisk, delvis tematisk. Den spänner över en lång tidsperiod, från den senaste istiden fram till i dag och täcker in många olika aspekter av skogen: de geografiska skillnaderna, de olika trädslagen, skogens ägande och nyttjande, statens intressen och kulturella föreställningar.

Utgångspunkten är att skogen är och har varit en central resurs i Sverige för människornas överlevnad: för skydd, bränsle, matbiotop, byggnad, arbete och inkomster. Den har varit en viktig del av större sammanhang: för gruvsdrift, metallframställning, svensk och europeisk urbanisering och

svensk export. Geografiskt är skogen en väsentlig del av hur det svenska landskapet uppfattas med både flora och fauna. Kulturellt har skogen stått både för hot och trygghet, för nostalgi och för svenskhet. En viktig drivkraft hos författaren tycks vara att skogen blivit alltmer problematisk för många.

Perspektiven växlar mellan bondens skog, skogsbolagens skogar, de som vistas i skogen och framtidens skog, men rätt lite om dem som arbetar i skogen. På många sätt står produktionen av skog och skogens produkter i centrum, liksom naturvården. Här finns också genomgående en kritisk ton mot statens regleringar av ägandet och brukandet av skogen, alltifrån 1647 års skogsordning fram till i dag. Och utan att det uttalas blir framställningen ibland en hyllning till de små skogsägarna, en av dem är Wetterberg själv. Här finns det gott om kluriga småbönder och företagare, till och med skogsarbetare.

Det långa tidsperspektivet är intressant, och nödvändigt, om man ska förstå både betydelsen av skogen och det landskap, den flora och fauna som vi möter idag. Författaren påpekar att historien ända fram till 1900-talet skulle kunna betecknas som träåldern, med tanke på att trä hela tiden var grunden för boendet, transporter, verktygen och redskapen. De stora klimatsvängningarna beskrivs liksom växters, djurs och människors migrationer.

Något av ett ledmotiv i boken är kampen om och kontrollen av skogens resurser, en kamp som växlar över tid mellan olika intressenters behov. Det kan vara böndernas, bergsbrukets, krigsmaktens, statens, skogsindustrins, turismens eller naturvårdsintressenas. Och den kunde gälla skogsbetet, virket, stränderna vid vattendragen, arbetskraften, kapitalet och industrin.

Dramatiken i skogen får sin plats. Konflikterna om böndernas svedjebruk som kolliderade med brukens behov av träkol. Norrlandsfrågan vid sekelskiftet 1900 och Kreugerkraschen som omskapade ägandeförhållanden inom skogsindustrin. De moderna konflikterna om skogsbrukets miljöpåverkan i form av kalhyggen, bekämpning av lövsly med hormoslyr och avverkning av fjällnära skogar.

Jag ställer mig sympatisk till Wetterbergs ambition, här som i andra sammanhang, att skriva syntetisk historia. Den är lågt värderad i akademiska kretsar i dag, men värdefull, inte endast för en allmänhet utan också för akademiker som behöver en snabb men välgrundad överblick över ett fält eller område. Det är kanske inte någon ny forskning som görs, men författaren presenterar den aktuella forskning som finns på ett lättillgängligt och intressant sätt och drar sig inte för att diskutera hur skogens framtid kan utformas.

Den andra boken är skriven av idéhistorikern Jimmy Jönsson vid Lunds universitet och är hans doktorsavhandling. Han undersöker hur den traditionella skogsvården runt sekelskiftet 1900 utmanades av en skogsvård

grundad på den biologiska naturvetenskapen. Det äldre sättet att sköta och avverka skog utvecklades av det statligt styrda skogsbruket i Preussen och Sachsen under andra hälften av 1700-talet och byggde på att optimera produktionen och maximera vinsten. I praktiken handlade det om att man med stor systematik skulle åstadkomma begränsade produktionsytor av skog, där man sådde eller planterade skog, skötte den och sedan kalavverkade den (så kallad trakthuggning), för att därefter påbörja en ny produktionscykel. Den biologiska naturvetenskapen i slutet av 1800-talet menade att detta schablonartade skogsbruk bortsåg från skogens komplexitet och förordade grundläggande studier i laboratorier, odling av blandskog och en annan avverkningsmetod, så kallad blädning där man endast högg vissa träd i beståndet. Den biologiska forskningen var på inget sätt kritisk till det kommersiella skogsbruket, den förordade bara en annan väg.

Markläran var en viktig beståndsdel i skogens biologi och Jimmy Jönsson tar den som utgångspunkt för sin undersökning av hur det svenska skogsbruket påverkades av och påverkade den biologiska forskningen i Sverige. Han koncentrerar sig speciellt på debatten om föryngringsfrågan, det vill säga hur man skulle få nya träd att växa upp. I centrum står Statens skogs-försöksanstalt, grundad 1902. Utifrån teorier om hur nya idéer etablerar sig i gamla strukturer söker han efter hur de nya biologerna drog gränser mot andra inriktningar, retoriskt och institutionellt, samt hur de försökte påverka de etablerade sociotekniska föreställningarna i samhället om skog och skogsvård.

Författarens slutsatser är att det i Sverige, som i många andra länder, skedde en biologisk vändning inom skogsvården som samproducerades med en skoglig vändning inom markläran. Marktyper och jordmåner visade sig vara mycket varierade och kunde inte generaliseras till några enkla regler för hur man skulle bruka skog. Detta innebar att både markvård och skogsbruk måste anpassas till nationella förutsättningar. Man skulle kanske kunna säga att man hävdade att "endast Sverige svenska skogar har", för att travestera Almqvist.

Avhandlingen är en studie om hur en ny vetenskap etableras, huvudsakligen genom grundandet av en statlig institution där den biologiska vetenskapen blev dominerande. Men den handlar också om en konflikt inom skogsbiologin. En äldre inriktning baserades i stor utsträckning på praktisk erfarenhet, empiriska fältstudier och beskrivande klassifikationer. De nya biologerna betonade i stället forskning, vetenskapliga experiment och försöksodlingar under kontrollerade former. De olika inriktningarna hade etablerat sig vid olika lärosäten, Uppsala universitet respektive Stockholms högskola, där den senare blev hemort för den nya biologin. Liksom vid Skogsförsöksanstalten. En dramatisk tillsättning av en ny föreståndare

tillika professor bildar slutpunkt i avhandlingen. Den garanterade att de nya biologerna kunde fortsätta sin självständiga verksamhet vid anstalten. Detta uteslöt inte ett utvecklat samarbete med praktikerna inom skogsbruket, främst företrätt av Skogshögskolan och jägmästarna på fältet. Båda inriktningarna ställde sig positiva till det moderna industriella skogsbruket.

Avhandlingen är välskriven och en stor förtjänst är att frågorna och resultaten genomgående sätts i större kontexter, både nationellt och internationellt. Inte minst blir den samtida utvecklingen inom jordbruket och den agrara forskningen en viktig relief. Författaren visar hur fruktbart gränsdragningsbegreppet är för sina resultat.

Avslutningsvis är båda böckerna av intresse för dem som har ett specialintresse för den svenska skogens historia och betydelse. Wetterberg ger en bred och ändå grundlig översikt som stimulerar till tänkande över både historiska och samtida frågor. Jönsson ger en värdefull inblick i hur en ny vetenskapsgren etablerar sig och skapar nya förutsättningar både för forskningen om skogen och för skogsbrukets praktik. Många av de spänningar och konflikter som han berör har relevans även i dag.

För samhällsintresserade och klimatintresserade är böckerna läsvärda och ger underlag för att fördjupa sig i aktuella frågor, som om vi ska låta skogen växa som den vill eller om vi ska skapa miljösmapta produktionsskogar för att tillverka träprodukter som kan lagra koldioxid och ersätta andra sämre material. Och om hur vi kan skapa ett hållbart och resurseffektivt skogsbruk.

Stockholms universitet

BO PERSSON

Mikael Hermansson, *"En allians av något slag": Förändrade relationer mellan svenska kyrkan och Church of England, 1909–1954* (Malmö: Universus Academic Press 2018). 494 s.

Contemporary international history pays considerable attention to non-state actors, whose agency tresspassed national borders. Religious congregations, prone to engage away from home, make fine example. The multitude of conceivable relationships invites historians. In his study, Mikael Hermansson delves into "an alliance of some sort" that is said to have epitomized exchanges between the principal Christian churches in Sweden and England for 45 years in, roughly, the first half of the 20th Century. This period encompasses two world wars, in which Britain and Sweden have neither shared sides, nor fought each other. Volatile external environment has obviously affected the